253918

A HOL AZ
ORSZÁG-VILÁG
KÉSZÜL

IRTA

TIPOGRAFUS

KÜLÖNLENYOMAT AZ ORSZÁG-VILÁG KÉPES LAP
EZERKILENCZSZÁZNEGYEDIK ÉVI ALMANACHJÁBÓL

BUDAPEST, 1904
A PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMÁSA
V. KERÜLET, HOLD-UTCZA 7. SZÁM.

Teschen
105

491.733

KÖNYV TÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

253.918

1003 év 1045 sz.

R 1965

A magyar nyomdaipar hazafias gyakorlásáról.

ivatos hibánk — s ez a hiba még Mária Terézia idejéből maradt reánk — a külföldieskedés. Minden igyekezetünk oda irányul, hogy mihamarább meglássuk a külföldet és ha már máskép módját nem ejthetjük, megelégszünk azzal is, hogy nyaralásunkat valamely igénytelen külföldi fürdőcskében töltsük. Azután hazaérkezve tág torokkal hirdetjük, hogy a nyáron külföldi tanulmányúton voltunk. A honi föld megismerése abszolute nem izgat; nem resteljük bevallani, hogy édes hazánknak alig néhány városát láttuk és a hazai intézmények felől sokkal kisebb a tájékozottságunk, mint a külföldi szokásokról.

Eddig valahogy csak eltürhető a magyar ember külföldieskedése, a mely ilyen határok között szégyenletes, sőt káros is, de legalább nem akasztja meg a fejlődést és csak annak gyorsabb menetét zsibbasztja meg. De határozott rombolást idéz elő a mi külföldieskedésünk az ipari czikkek megitélésénél. Annyira vagyunk, hogy a vargák karlsbadi czipőt, a szabók morva szövetet, a kalaposok angol kalapot árusitanak, nem is szólva a női divatczikkekről, a melyek csakis úgy tehetnek szert kelen-

dőségre, ha párisi portékának nézik. Kereskedőink csak nehezen tudnak a magyar ipar termékeinek közönséget teremteni és iparosaink, bármennyire a helyes úton járnak is, nem képesek termékeiket népszerűekké tenni, hacsak álutakon nem, a mikor ugyanis külföldi czégérrel hozzák forgalomba a hazai gyártmányokat.

A külföldieskedés ezen második fajtájánál még károsabb és szinte romboló hatású annak harmadik formájú megnyilatkozása. A mikor ugyanis éppen maga a magyar iparos esik abba a borzalmas hibába, hogy gyártmányai előállitásához csakis külföldi nyers anyagok és segitő eszközök feldolgozását tartja lehetségesnek. És a külföldieskedésnek ez a legundokabb megnyilatkozása — nagy sajnálattal kell konstatálnom — rákfenéje a magyar nyomdaiparnak. Alig ismerek iparágat, a melynek hazafias gyakorlásánál oly kevéssé tartanák be a magyarságot, mint épp a nyomdaiparnál. Nyomdáink vezetői egy cseppet sem gondolnak — természetesen tisztelet a kevés kivételnek — azzal, hogy a nyomtatványok előállitásához honnan szerzik be a nyers anyagot és a többi segitő eszközt. Nem tartják hazafias kötelességüknek, hogy a maguk hatáskörében a honi ipart támogassák és ezzel a közönyösségükkel már annyira elrontották a rendelőket, hogy azok például nem is tudják, hogy Budapesten is készülnek igazán szép klisék, a mint az a következő nyomdaleirásban is fényes beigazolást nyer. De a nyomdavezetők még oda sem tudtak hatni, hogy a nyomdai festékek nagyban való gyártása hazánkban történjen. Van tán két-három czégünk, a melyek egy-két festékőrlő géppel dolgoznak, de azért ezek is a hazai gyártmány leple alatt többnyire külföldi festékeket árusitanak. A nyomdatulajdonosoknak erkölcsi kötelességükké kellene tenni minél előbb egy nagyarányú nyomdafestékgyár alapitását, hogy a sok külföldi festékgyárat kiszoritsák és azt a rengeteg pénzt, amely nyomdai festékekért külföldre megy, a hazai nyomdaipar fejlődésének biztositsák.

A nyomdai betüket gyönyörű kivitelben készitjük már idehaza, de azért nyomdáink nagy része nem átalja kizárólag a külföldről hozatni betüit, daczára annak, hogy a hazai gyártmány csak oly jó, mint a külföldi, sőt sokszor jobb is, olcsóbb is. Értem a külföldi betütermékek beszerzését, ha ujdonságról van szó, — mint e mű betüi is — de a rendes mindennapi használat nagy szükségletét bizony kár külföldről hozatnunk.

Van három-négy hatalmasan fejlődő hazai papirgyárunk, de azért ezek a gyárak többnyire külföldi piaczra dolgoznak, mert nyomdáink nagy része külföldről hozatja a papirost. Mint felette örvendetes tényt kell konstatálnom, hogy legnagyobb német nyelvű lapunk hazai papiroson jelenik meg és avval a hő kérelemmel fordulok magyar lapkiadóinkhoz, hogy ők saját nagybefolyású hatáskörükben arra kényszeritsék a nyomdákat, hogy kizárólag hazai papirost használjanak. A miniszteriumok e téren már hathatós rendszabályokat léptettek életbe, a mikor azt követelik, hogy az állami nyomtatványok csakis a hazai papirgyárak védjegyével ellátott papiroson készithetők.

Egyik régen fennálló és jól megfundált gépgyárunk a nyomdai gépek gyártását vette fel üzemébe már nehány évtized óta. Oly pompásak az általa készitett nyomdai gépek, hogy a gyárat folytonfolyvást elárasztják külföldi rendelésekkel. Itthon mégsem tud a megérdemelt pártfogásra szert tenni, sőt a külföldi gépgyárak oly ügyességgel uralják a piaczot, hogy általánosan el van terjedve az az abszolut meg nem indokolható nézet, hogy itthon gyártott nyomdagépeink messze mögötte maradnak a külföldieknek.

Az egész vonalon vérző szivvel azt kell konstatálnom, hogy a külföldieskedés nyomdafőnökeink veszedelmes betegsége. És minthogy a fejétől bűzlik a hal, ez a baj átharapódzott az alkalmazottakra is és a ki csendes szemlélője az ügyek menetének, sajnálattal kénytelen beismerni, hogy a nyomdai munkások

körében a német nyelv még mindig eléggé otthonos és a névmagyarositási mozgalom éppen nyomdászainknál tudott csak kevés eredményt felmutatni.

Bizonyos, hogy a magyar nyomdaipar még nem érte el a németek gyors haladását, a mit egyedül azoknak a szomorú háborus időknek kell tulajdonitanunk, a melyek az elmult századokban nálunk dúltak. Mert hisz alig hogy Gutenberg művészetével a világot megismertette, még Mátyás király idejében, már volt Magyarországon nyomdánk. Újabb időben pedig hál' Istennek bőven van oly tehetségünk, a kik a magyar nyomdaiparnak hírt és dicsőséget szerezhetnek; hogy csak egy példát emlitsek, a Méray-Rozár-féle szedőgép, a mely felülmulja az összes külföldi találmányokat és épp azért külföldön már el is terjedt; idehaza pedig a mérvadó körök közönyössége folytán nem tud érvényesülni.

A modern idők jótékony fuvallata remélhetőleg meghozza a magyar nyomdaipar megmagyarosodását és ezzel biztos felvirágzását. A nyomdafőnökök és nyomdavezetők kénytelenek lesznek külföldieskedésükről lemondani és legfőbb ambiciójukat abba helyezni, hogy magyar gyártmányokkal dolgozzanak. Az a nyomda, a hol az »Ország-Világ« készül, fennállása óta legfőbb kötelességének ismeri hazai anyaggal és hazai erőkkel dolgozni és inkább drágábban fizeti meg az anyagot és munkaerőt és egyszer-másszor szemet húny annak esetlegesen előforduló gyengesége fölött, de folyton szemei előtt lebeg, hogy magyar embernek legelső hazafias feladata csakis a hazai gyártmányokat és a hazai erőket pártolni.

DR. FALK ZSIGMOND.

Bevezető.

Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság nagyarányú műhelyeibe, Magyarország egyik legnagyobb nyomdájába, vezetjük el t. olvasóinkat, hol a sok mindenféle és nagy munkák között az *Ország-Világ* számai is készülnek immár 10 év óta.

A Pesti könyvnyomda-részvénytársaság alapitása nem egyszerű üzleti vállalkozás volt. Az alapitás ideje azon korszakba esik, midőn a kiegyezés után első dolguknak tartották egyes lelkes hazafiak, hogy a magyar ipart minden áron föllenditsék, erősen érezvén, hogy egy életerős ipar nélkül nem foglalhatjuk el az európai kulturállamok között a minket megillető helyet.

Érdekesen jellemzi az akkori korszakot és viszonyokat egyik nemrég elhunyt nyomdászattörténeti szakirónk a következő sorokban:

»Midőn 1867-ben bölcs államférfiak létrehozták a kiegyezést a korona és a nemzet között és visszaadták hazánknak az oly soká nélkülözött békét és alkotmányos életet, az ezen mélyreható fordulat következtében úgyszólván újjászületett társadalom vajmi siralmas állapotban találta a hazai könyvnyomdászatot. Budapest három szép multú régi nyomtató műhelye közül az egyik: a Trattner-Károlyi-nyomda csendes sorvadásban szenvedett és 1867-ben végkép megszünt; a másik: a budai egyetemi nyomda szintén nem fejlődhetett a falai között megcsontosodott bürokratizmus nyüge alatt; mig a harmadik, a hajdani Landerer-üzlet, azon időben Heckenast Gusztáv birtokában, ha nem is maradt, de nem is haladt, hanem stagnált. A negyvenes évek végével beállott politikai ébredés éltető fuvallatának behatása alatt újabban keletkezett

nyomdák, mint Kozma Vazul, Herz János, Emich Gusztáv, Müller Emil üzletei, valamint az 1850-ben alapitott Wodianer-nyomda, mint fiatal vállalatok, az ötvenes években uralgott eléggé ismeretes sanyarú viszonyokkal küzdve, nem birtak fejlődni (e megjegyzésünkkel azonban korántsem akarjuk kisebbiteni az ezen üzletek által kifejtett, hazai irodalmunkra nézve fölötte üdvös tevékenység érdemét), s ha ezen reménytelen korszakban találkozunk is itt-ott művészi szempontból kimagasló alkotásokkal, mint a Kozma-nyomdában készült »Erzsébet-album«-mal, vagy az Emich intézetéből kikerült »Márk krónikájá«-val, ezek csak kivételek és azért nem igen képesek a sivár helyzet nyomasztó képét enyhiteni. A közéletnek szánt munkák és hirlapok technikai kiállitása bizony-bizony nagyon gyarló volt; a nyomdászat szélesen kitaposott ösvényen haladt, magasabb röptű eszmények impulzusa nélkül. Igy ért bennünket a korszakot alkotó 1867-iki esztendő.«

Csakhamar érezhetővé vált egy európai szinvonalon álló, modern berendezésű nyomda hiánya. Összeállott tehát egy kis csoport lelkes honfi és irodalombarát és megalapitották a *Pesti könyvnyomda-részvénytársaságot,* oly czélból, hogy mintaszerűen kiállitott, tiszta munkákkal reformálólag hasson az általánosságra, az izlés finomitására. Hogy a holt anyagba termékeny élet, hóditó szellem kerüljön, ezen providencziális misszióra azon időben csak *egy* ember, Bécsben élő hazánkfia: *Falk Zsigmond* volt hivatva s igy történt, hogy a nyomdaalapitók szakmánk e már akkor is nagyranőtt tagját kérték föl nemes intenciójuk megvalósitására és a nyomda vezérletére. Falk hazafias örömmel vállalkozott a nagy feladat megoldására.

Otthagyta tehát Bécset, hirnevének bölcsőjét és szeretett családjával visszakerült édes otthonába, szülővárosába. Itt, mint az új nyomda vezérigazgatója, nagyszabású működését megkezdvén, az intézet különböző ágazatai részére kipróbált szakerőket állitott. Buzgalmának volt is foganatja; a nyomdai munka módszere egész új mederbe tereltetett, az előrehaladt nyugoti nemzetek termékei lettek mintaképeink és ezen nemesebb izléssel párosult új irányt csakhamar követni kezdték a többi nyomdaüzletek is nemcsak a fővárosban, de szerteszét az egész országban. A tipografiai termékek előállitásánál tisztult stilszerű egyszerűség lépett a czirádák szertelen alkalmazása helyébe, szóval *Falk* működése a Pesti könyvnyomda-részvénytársaság élén gyökeresen sza-

MAGYAR IMRE
FÉNYKÉPFÖLVÉTELE.

IGAZGATÓ IRODÁJA.

WEINWURM ANTAL
AUTOTIPIÁJA.

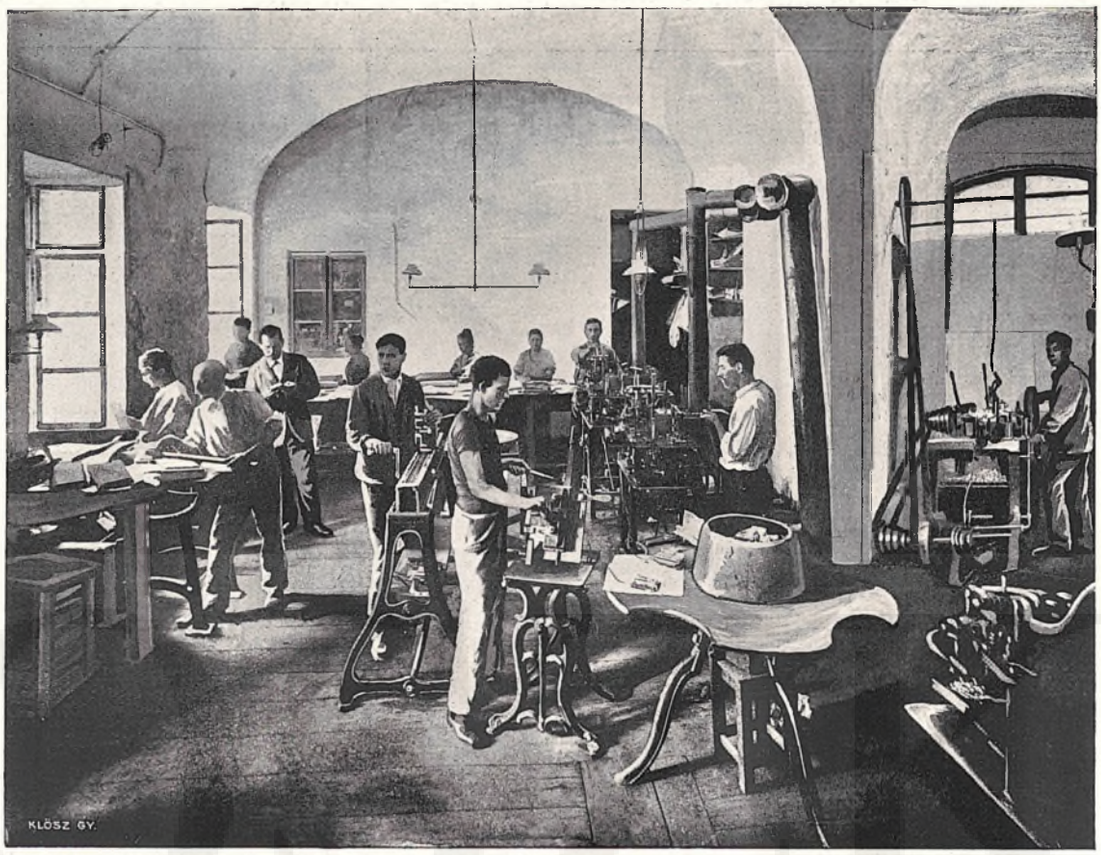

MAGYAR IMRE FÉNYKÉPFÖLVÉTELE. BETÜÖNTÖDE. KLÖSZ GYÖRGY AUTOTIPIÁJA.

kitott a multtal és méltóan vezette be Magyarországot a nagy európai nyomdászcsaládba. A párisi és bécsi köztárlatokon s mindenütt, a hová őt a közbizalom állitotta, hivatott képviselőnk volt ő; a *Falk Zsigmond* személyét és a Pesti könyvnyomda-részvénytársaságot ért számos és díszes kitüntetés sugarai bennünket, az összes magyarhoni nyomdászságot is el nem enyésző dicsfénynyel árasztanak el.

Bámulatos az a tetterő, az a lankadatlan tevékenység, a melyet *lovag Falk Zsigmond* a nyomda-alapitás óta, immár 35 év alatt kifejtett; egyike azoknak, ki társadalmi téren a legkapottabb, legelfoglaltabb, vezérszerepet játszó egyéniség volt, sőt az ma is, és ezen reáháruló terhes és felelősséggel járó sokféle tisztséget mind el tudta látni a legnagyobb rigorozitással, a mellett, hogy mint nyomdai vezérigazgató, jelenleg elnök-igazgató, oly fenomenális gyorsasággal fejlesztette a gondjaira bizott intézetet, hogy az csakhamar alig remélt magaslatot

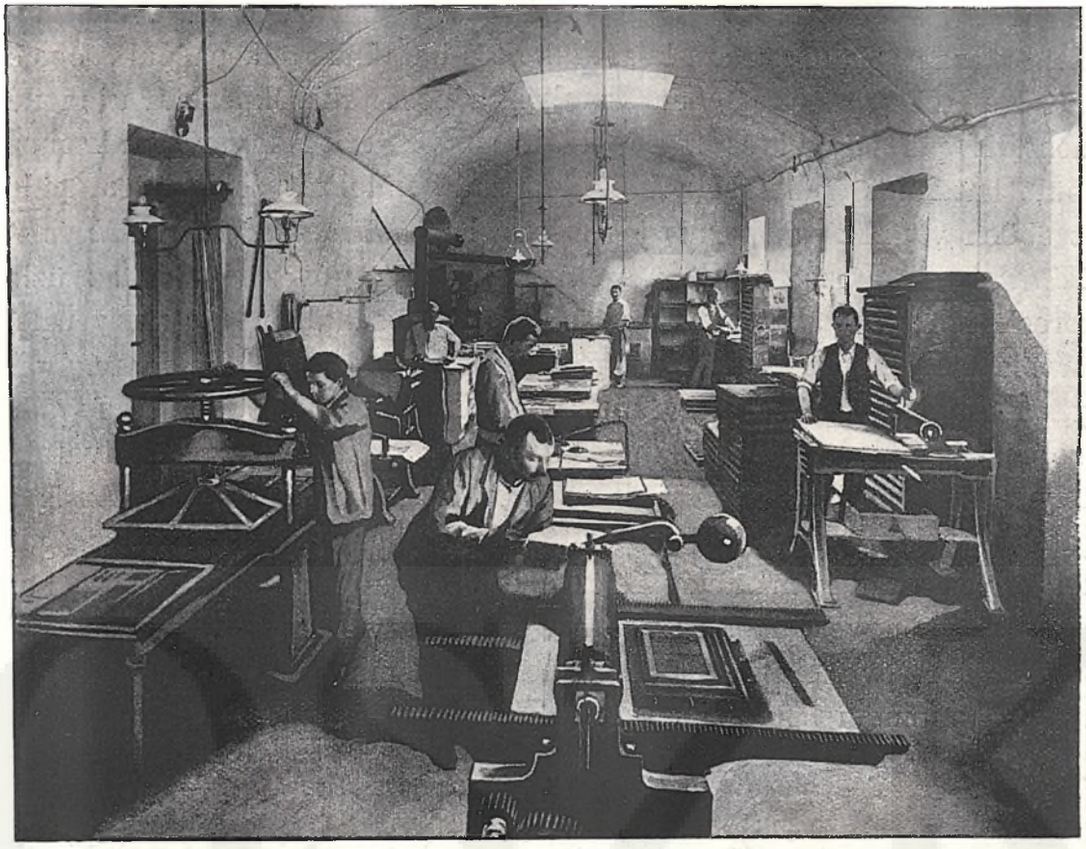

MAGYAR IMRE FÉNYKÉPFÖLVÉTELE. TÖMÖNTÖDE. KOBLINGER GYULA AUTOTIPIÁJA.

ért el. De nem is nyugodott reggeltől estig; példányképe volt mindig a szorgalomnak, kitartásnak, az óvatos körültekintésnek, és bár részben maga-nevelte, kipróbált szakerők segédkeztek mellette mindenkor az üzlet különféle ágainak vezetésében: nem volt és nincs ma sem az a legaprólékosabb részecskéje is az üzem-menetnek, a mely az ő figyelmét kikerülné, és százszorosan kipróbált tapasztalataival, tudásával mindig helyén van, a midőn az ő kormányzói beavatkozására van szükség.

Igy emelkedett gyors tempóban és maradt mindig az elsők között a Pesti könyvnyomda-részvénytársaság, a melyet az *Ország-Világ* is büszkén vall nyomdájának. Azt hiszszük tehát, nem lesz érdektelen t. olvasóink előtt, ha ezen bevezetés után bemutatjuk hazánk e hatalmas nyomdai műiparvállalatát irásban és képben.

* *
*

A Pesti könyvnyomda-részvénytársaság ipartelepe az V. kerületi Hold-utcza és Vadász-utcza közötti kettős hatalmas telken épült, főbejárattal a Hold-utczáról, éppen szemközt a postatakarékpénztár új monumentális palotájával és kissé oldalt az Osztrák-Magyar Bank most épülő hatalmas épületével. A hold-utczai homlokzat földszintes épület és ebben vannak elhelyezve jobb kézről az *igazgatósági irodák* és az *ülésterem.* E részében az intézetnek székel a fővezérlet és az üzlet kereskedelmi osztályának vezetése; itt fogamzanak meg a nagy üzleti tervek, melyeknek kivitele aztán a technikai osztályok feladata. Igazgatósági helyiségek első sorban az elnök-igazgató irodája és fogadószobája, a nagy ülésterem, melynek egy része az igazgató hivatalos helyiségét képezi, a pénztári, könyvelői és tisztviselői irodák. Az igazgatósági helyiségek direkt összeköttetésben állanak a munka-helyiségekkel, mi azonban nem követjük ezen utat a nagy szervezet leirásában, hanem a könyvek, lapok és egyéb nyomtatványok készitési fázisait sorrendben véve, először is azt a helyiséget mutatjuk be olvasóinknak, a hol a nyomdai betüket készitik; ez a

Betüöntöde.

A betüöntöde tulajdonképpen három helyiségből áll: az osztályvezető szobájából, a ki itt készíti elő az öntőgépbe illesztendő anyamintákat, vizsgálja felül a kiöntött betüket, hogy azok tökéletes precizitással lettek-e elkészitve és intézi általában véve osztályának ügyeit; ezután jön az öntödei terem, a melyben a tulajdonképeni öntés, a csiszolási művelet, a betük végleges elkészitése, kellő magasságra gyalulása, a vonalos nyomtatványokhoz szükséges vonalak öntése történik; a harmadik helyiségben áll az úgynevezett komplett öntő-gép, a mely oly tökéletességgel készíti el a szedéshez szükségelt betüket, hogy azok emberi kéz szolgáltatta minden további segités nélkül azonnal a szedőszekrényekbe kerülhetnek, tehát maga a gép végzi naponkint körülbelül 25.000 betűnek az öntését, kellő csiszolását, a szükséges magasságra való gyalulását stb. — Ezen gőzerőre járó komplett betüöntőgépen kivül az öntödei osztályban még három kézi erőre járó öntőgép van; segédgépekként fel van azután még szerelve két darab egyengető

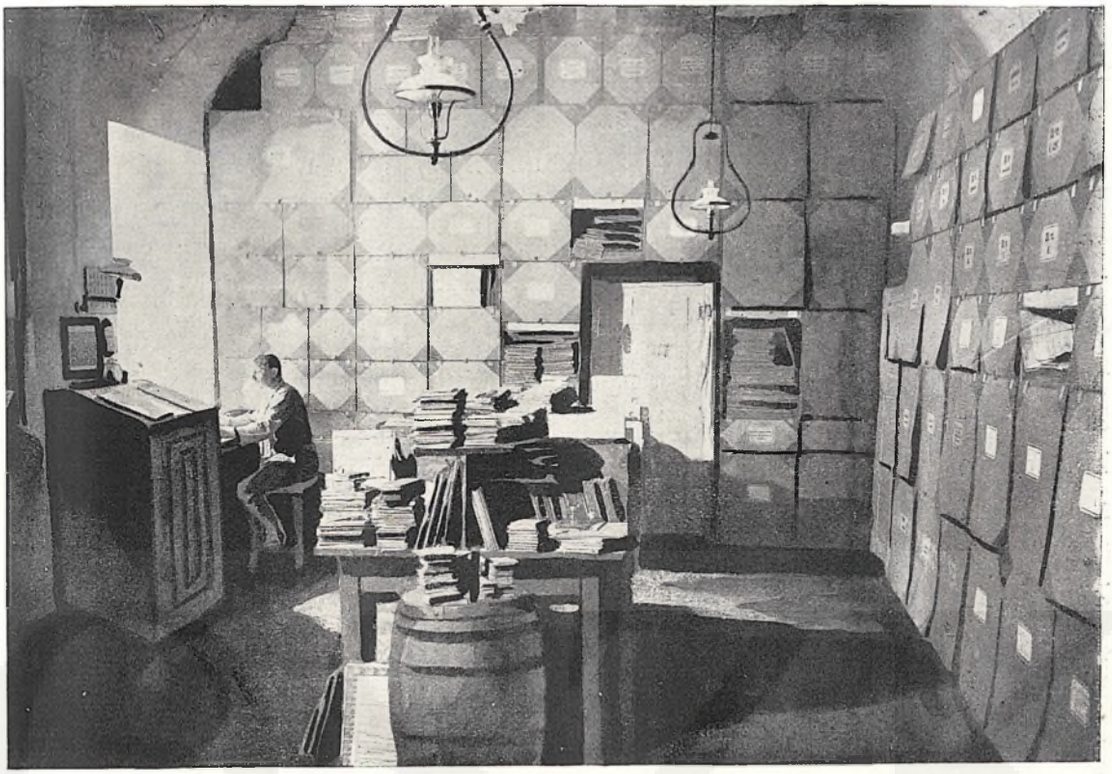

MAGYAR IMRE FÉNYKÉPFÖLVÉTELE. TÖMÖNTÖDEI ANYAMINTA-RAKTÁR. AZ »UNION« MŰINTÉZET AUTOTIPIÁJA.

készülékkel, egy vonalöntő, két vonalhuzóval, egy öntő-kályhával, olvasztó-kazánnal, a szedésnél szükséges ürpótlékok öntő-készülékével, csiszoló-géppel és egy galvano-apparatussal. Anyaminta-garnitura, ugyanennyi teljes betűfajra, 400-féle van, mintegy 40.000 drb. anyamintával. Az öntöde az osztályvezetőn kivül hat betüöntőt, egy tanonczot, egy segéd-munkást és öt segédmunkásnőt foglalkoztat.

Mindezen nagyszabású öntödei felszerelés korántsem képes azonban az intézet betüszükségleteit kielégiteni, sőt a házi betüöntöde leginkább csak a meglévő betűfajok és anyagok szaporitására és kiegészitésére szoritkozik, mig az újabb betű- és díszitő anyagok, valamint rézből öntött vonalak jórészt az Első magyar betűöntöde-részvénytársaság budapesti gyárából, és az itthon be nem szerezhető ujdonságok a külföld, különösen Németország legelőkelőbb betüöntödéiből jönnek a nyomdába.

A betüöntödével kapcsolatos a

Tömöntöde (stereotipia),

a hol a kész szedésekről matriczák készittetnek részint azon czélból, hogy nagy példányszámoknál az ezen matriczákról készült ólomlemezekről történjék a nyomás, részben azért is, hogy utánrendeléseknél ne kellessék az illető munkát újból szedni. A tömöntöde áll egy matriczaraktárból, melyben mintegy 70.000 anyalemez van elhelyezve és a tulajdonképeni öntő-helyiségből, melyben két olvasztó-kazán egy szárító-préssel, egy szárító-prés gázfűtéssel, két lemezöntő készülék, egy körfürész, egy papirvágókés, egy kalander anyalemezeknek száraz úton való előállitására, egy gépgyalú, két kézigyalú, egy nedvesitő készülék, két készülék klisék és egyéb lemezek betümagasságra való felöntésére van elhelyezve; a tömöntödében egy stereotipeur és négy segédmunkás foglalkozik.

A könyv-előállitás körül a betük kiöntése után a szedési mívelet következik; a

MAGYAR IMRE FÉNYKÉPFÖLVÉTELE. MŰVEZETŐI IRODA. HERBST SAMU AUTOTIPIÁJA.

Szedőtermek

gyanánt használt tágas helyiségekbe vezetjük tehát mi is t. olvasóinkat, e czélból azonban át kell haladnunk az első nagy udvaron. A második udvar jobboldali lépcsőjén az első emeletre jutva, egyenesen a művezetőségi és korrektori irodákba jutunk; innen tovább haladva érünk a szedőtermekbe, melyeknek azonban az udvar baloldali felén is külön feljáratuk van. A nagy szedőterem a gyár vadász-utczai homlokzatát foglalja el egész terjedelmében és 34 méter hosszúságával, 16 méter szélességével impozáns képet nyujt; ettől oldalt van a kisebb szedőterem, 13 × 7 méternyi terjedelemmel,

MAGYAR IMRE
FÉNYKÉPFÖLVÉTELE.

NAGY SZEDŐTEREM DÉLI OLDALA.

HERBST SAMU
AUTOTIPIÁJA.

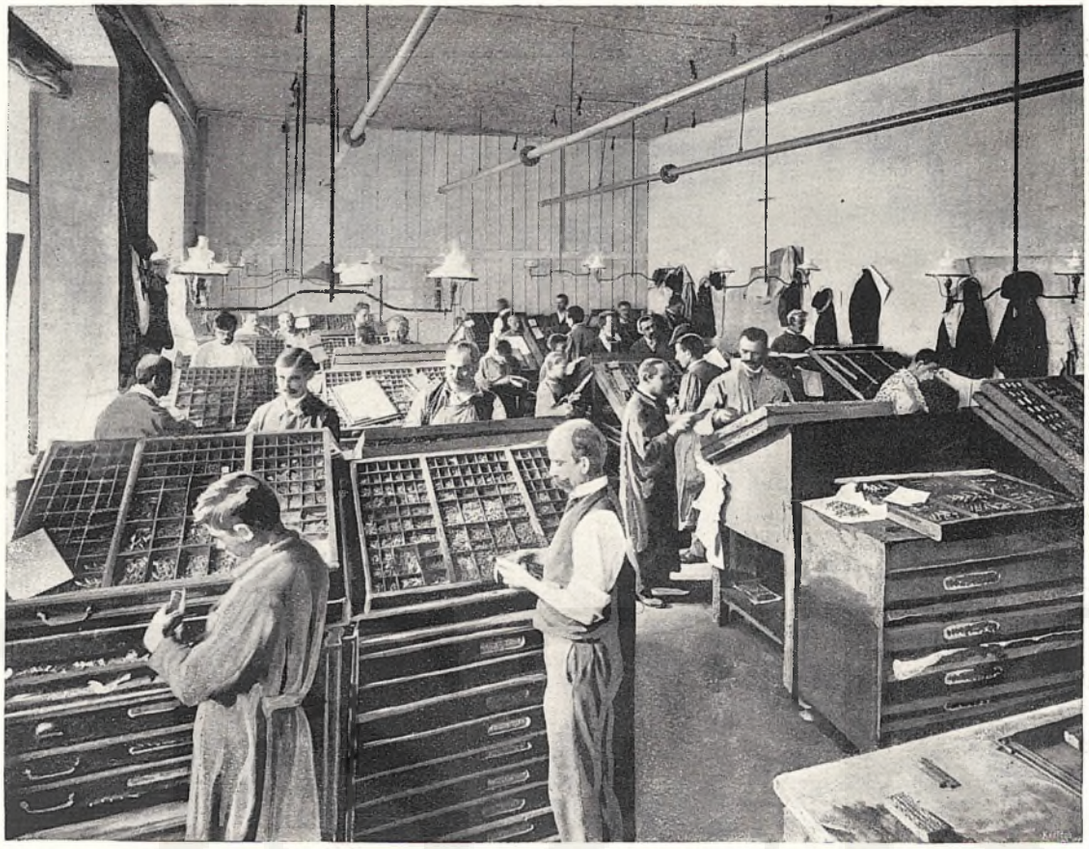

MAGYAR IMRE FÉNYKÉPFÖLVÉTELE. KIS SZEDŐTEREM. KURCZ LIPÓT AUTOTIPIÁJA.

udvarra nyiló ablakokkal és ennek végében, külön helyiségben, a két Monoline-féle szedőgép, a melyeken billentyűk segélyével betük helyett betű-anyalemezeket sorakoztatnak egymás mellé, s a midőn a megfelelő szélességű sor megtelt, a gép saját öntőkészülékéhez viszi, ott egy darabba kiönti, legyalulja és nyomtatásra kész tömör sorokat szolgáltat. E gépek egy-egy kezelővel három-három szedőnek a munkáját végzik; megjegyezzük, hogy e fajta gépek csakis a Pesti könyvnyomda-részvénytársaságnál vannak működésben.

A szedőszemélyzet leginkább nagy szerződéses munkák előállitásával van elfoglalva, mint országgyűlési, miniszteri, posta- és távirdai, vasuti munkákkal, továbbá a legkülönbözőbb alakú és irányú könyvek, folyóiratok, hetilapok, merkantil munkák és a legkényesebb izlésű úgynevezett akczidens-munkák készitésével; a művezetőn és annak helyettesén kivül

MAGYAR IMRE
FÉNYKÉPFÖLVÉTELE.

NAGY SZEDŐTEREM ÉSZAKI OLDALA.

FREUND JÓNÁS
AUTOTIPIÁJA.

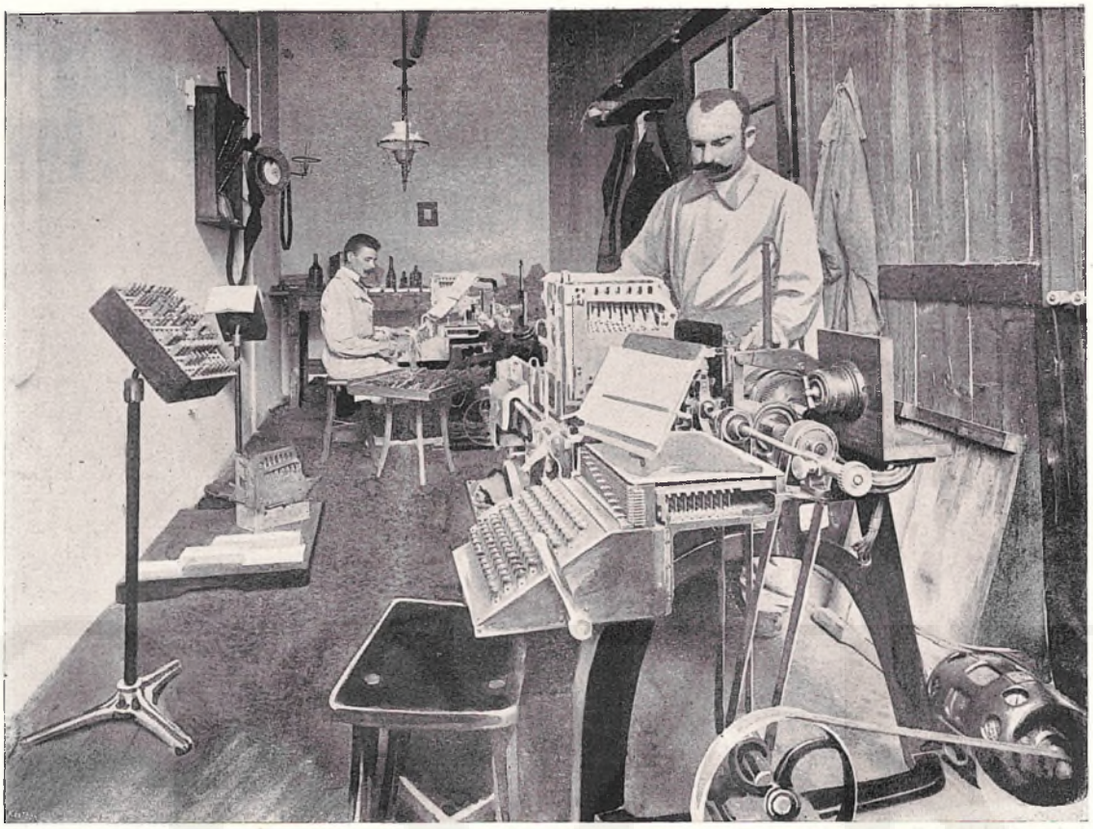

MAGYAR IMRE FÉNYKÉPFÖLVÉTELE. SZEDŐGÉPEK. KURCZ LIPÓT AUTOTIPIAJA.

egy revizort, öt korrektort, 130 szedőt, két raktárnokot, öt föltisztogatót, két lehúzót és 14 tanonczot foglalkoztat.

A szedő-termek mellett van még a kézi anyag-raktár; maga a nagy betü- és anyagraktár, valamint az álló szedések raktára azonban a souterrain-helyiségekben van elhelyezve, leginkább azon kolosszális súly miatt, melyet ezen anyagok képviselnek. Hogy mekkora készlete van a szedőtermekben és raktárakban elhelyezett betüknek, díszitő- és egyéb anyagoknak fölhalmozva, mutatja azoknak együttes súlya, mely nem kevesebbet, mint közel félmillió kilogrammot nyom.

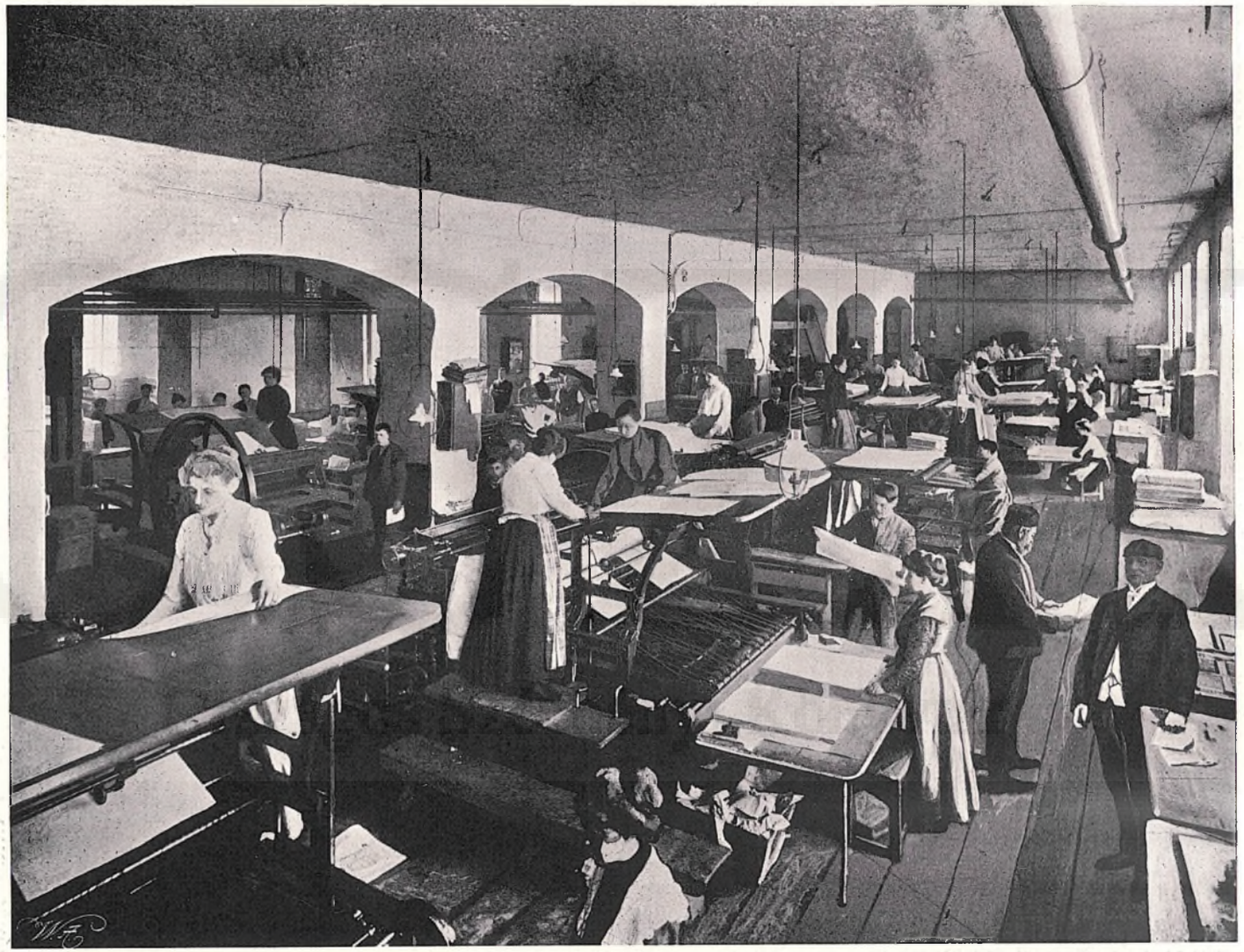

MAGYAR IMRE
FÉNYKÉPFÖLVÉTELE.

NAGY GÉPTEREM.

WEINWURM ANTAL
AUTOTIPIÁJA.

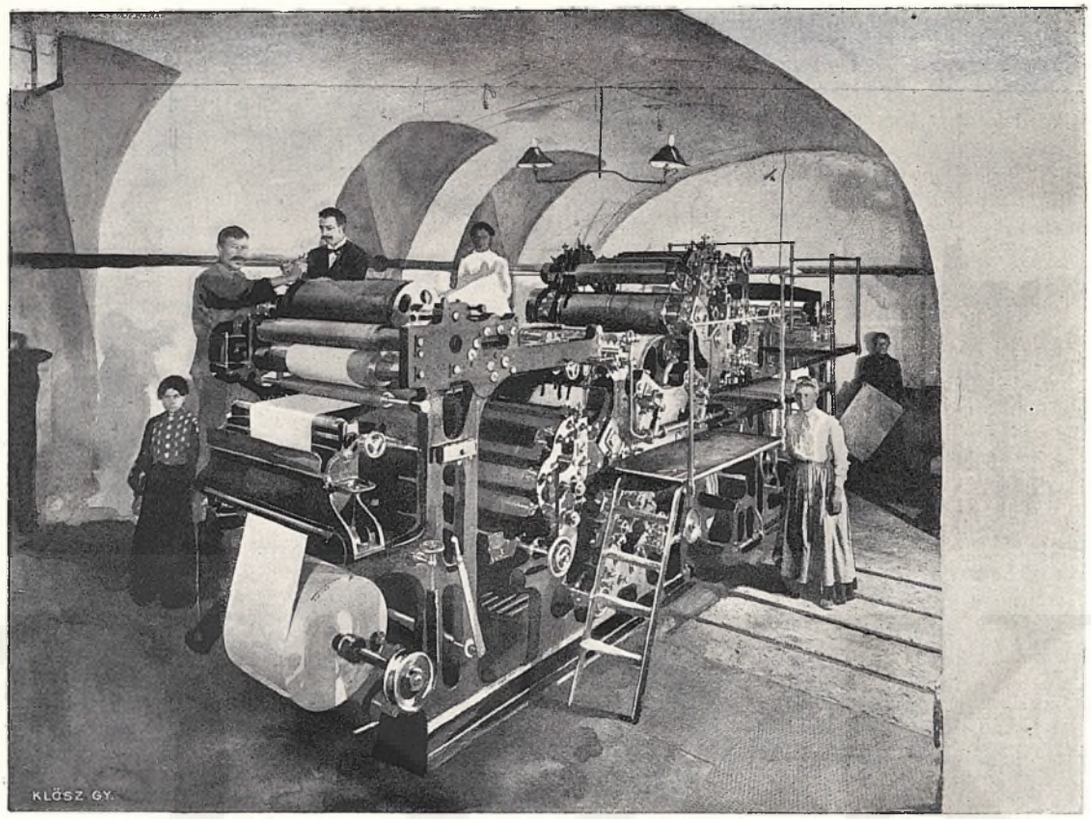

MÁGYAR IMRE FÉNYKÉPFÖLVÉTELE. KÖRFORGÓ NYOMTATÓGÉP. KLÖSZ GYÖRGY AUTOTIPIÁJA.

A nyomtató-gépek termei.

Két hatalmas felvonó-gép szállitja le az előbb leirt szedőtermekből a kész formákat a nyomtató-termekbe. Ezeknek egyike szintén a vadász-utczai frontot foglalja le földszintben és hasonló terjedelmű, mint a nagy szedőterem. Ez a legzajosabb része az egész hatalmas telepnek; egész serege a különböző alkotású kettős, négyes, kisebb és nagyobb gyorssajtóknak zakatol reggeltől sokszor késő éjszakáig, ontva magából a különböző nyomtatványokat társzekerekre való garmadával. Elképzelhetjük, mennyi megrendelésre van szükség, hogy állandóan, sőt gyakran időn túl is foglalkoztatva legyen ez a nagy apparátus, mely a kisebb gépteremmel együtt a következő gépeket foglalja magában: 3 kettős gyorssajtó kettős nyomóhengerrel, 6 kettős gyorssajtó egy nyomó-

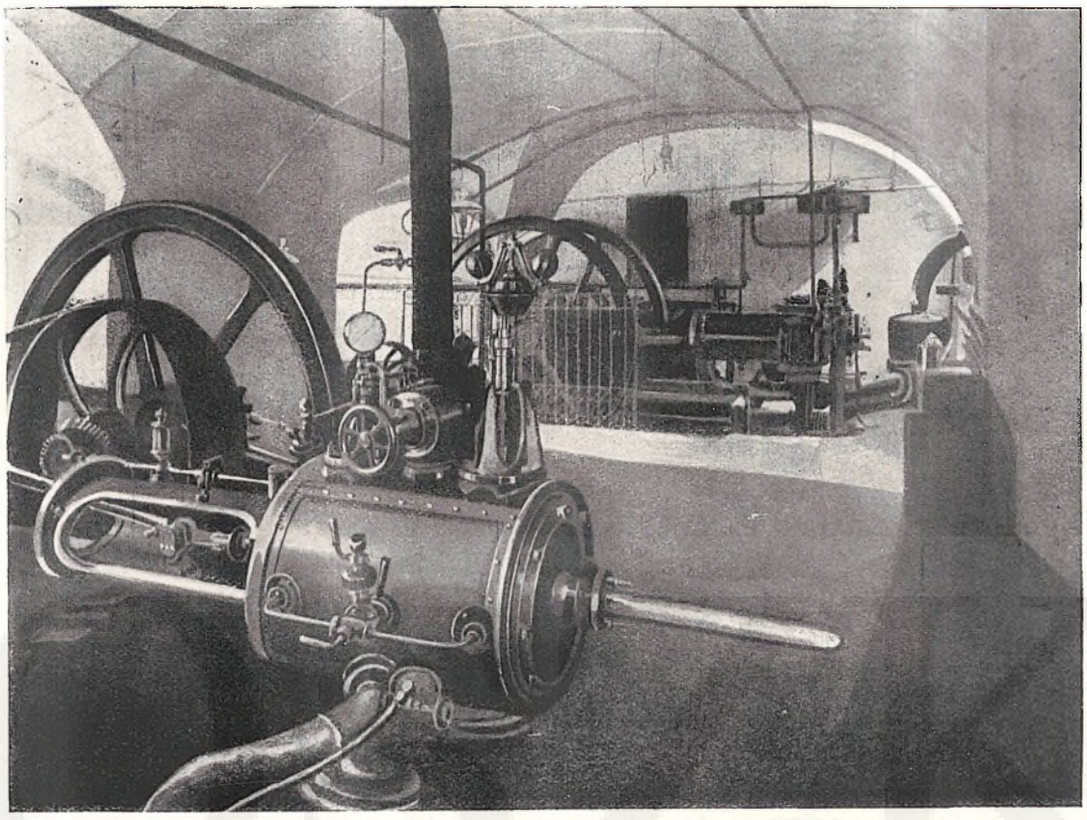

MAGYAR IMRE FÉNYKÉPFÖLVÉTELE. GÉPHÁZ: GŐZ- ÉS GÁZMOTOROK. ORMOS GUSZTÁV UTÓDA AUTOTIPIÁJA.

hengerrel, 7 egyszerű gyorssajtó, 2 liliputi gyorssajtó, 1 Viktória-gép, 1 amerikai gép és 4 kézi nyomtató-sajtó. Mindezek megkoronázója az a rengeteg kolosszus, mely a nagy gépterem egy része alatt, souterrain-helyiségben van elhelyezve, s a melyet körforgó-gépnek neveznek. Ezen gép annyiban különbözik az ujságokat nyomtató körforgó-gépektől, hogy különféle alakra állitható, de szintén végnélküli papirról nyomtatva, rengeteg gyorsasággal ontja magából az egyszerre mindkét oldalon benyomott kész nyomtatványt, óránkint *24.000* nyomást téve és külön óraszerkezettel mutatva állandóan, hogy a nyomás megkezdésétől kezdve hány ivet nyomott; e gépen egyszerre két szinben is lehet nyomni. Hajtóerőül külön csak ez óriási nyomtató géphez egy 12 lóerejű villamos motor szolgál, tartalékul pedig egy ugyancsak 12 lóerejű gázmotor, mig a többi összes gépeknek a hajtó-erőt két darab Robey-féle füstemésztő gőzkazán által táplált 25 lóerejű gőzgép és egy 20 lóerejű légszeszmotor

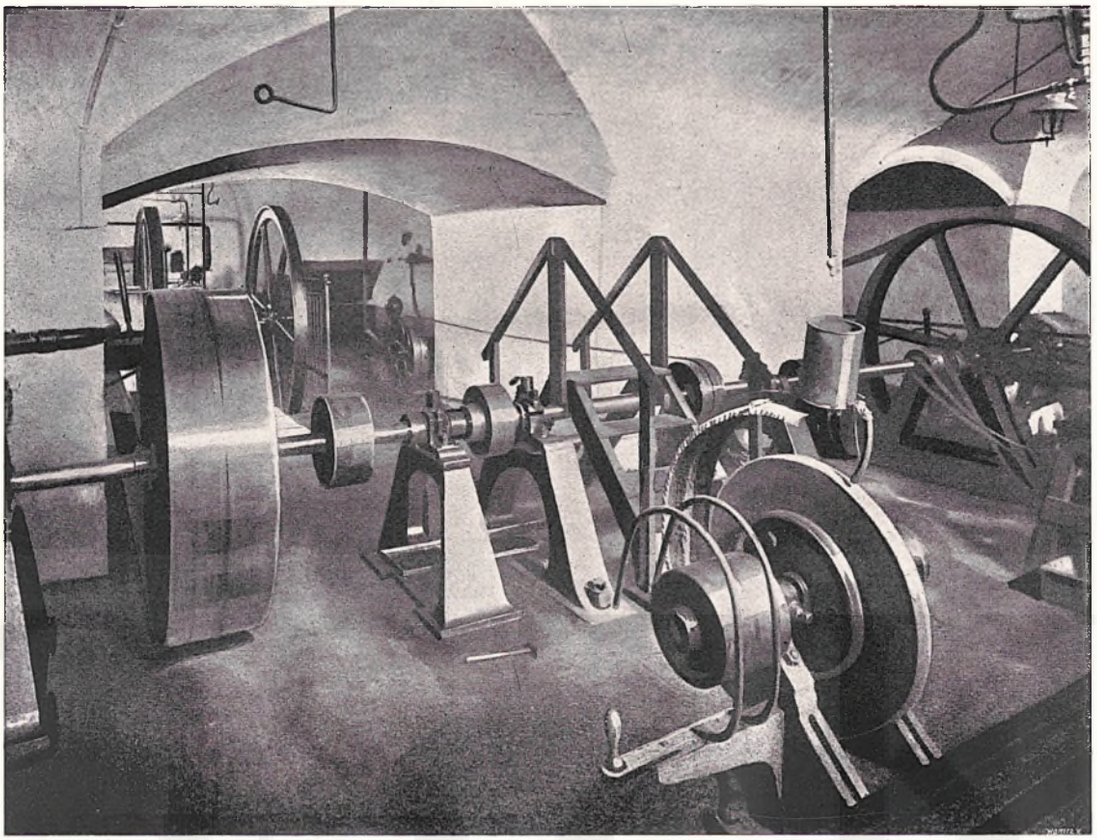

MAGYAR IMRE FÉNYKÉPFÖLVÉTELE. A GÉPHÁZ ERŐÁTVITELI RÉSZE. WOTTITZ VILMOS AUTOTIPIÁJA.

szolgáltatja. A nyomtató-osztályban a művezetőn kivül 15 gépmester, 2 gépkezelő, 10 tanoncz, 60 segédmunkásnő és 10 segédmunkás van foglalkoztatva.

A nyomtató-osztálylyal kapcsolatos a

Könyvkötőde,

mely szintén egy hosszú udvari termet foglal el. Itt öltöztetik föl a könyvalakban készült nyomtatványokat díszesebb és szerényebb köntösbe, már a mint azt a megrendelő érdeke, vagy a munka iránya megkivánja. Ezen osztály is úgy van felszerelve, hogy minden igényeknek képes megfelelni akár csín, akár pedig gyorsaság tekintetében. El van látva 3 kézi fűzőgéppel, 3 gőzerejű varrógép, 4 gőzerejű vágógép, 1 kézi

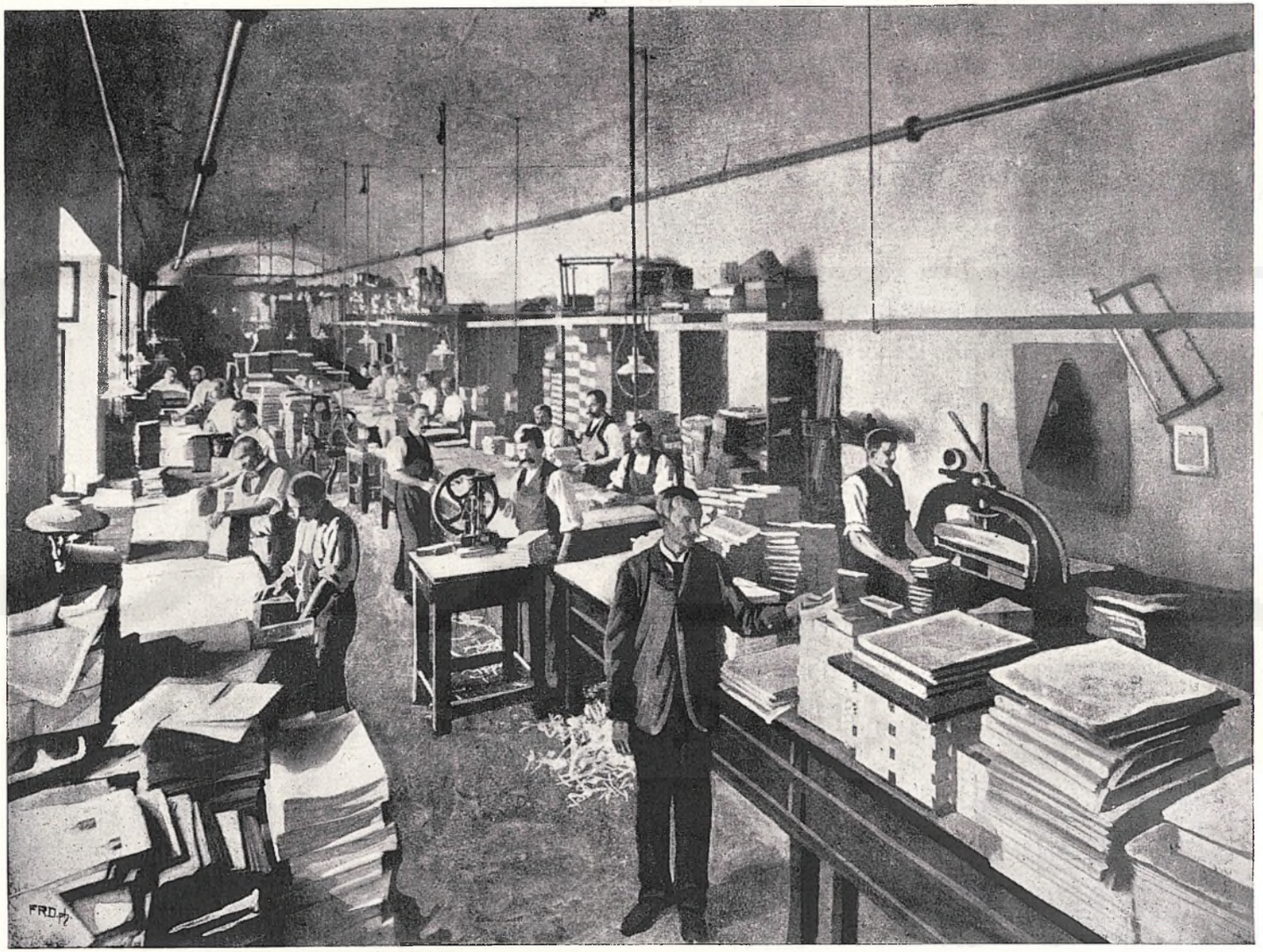

MAGYAR IMRE
FÉNYKÉPFÖLVÉTELE.

KÖNYVKÖTŐDE.

FREUND JÓNÁS
AUTOTIPIÁJA.

vágógép, 1 enyvező-, 1 fúró-, 3 perforáló- és 2 lemezvágó géppel; személyzete 1 művezető, 3 vágómester, 22 könyvkötő és 14 segédmunkásnő.

Itt emlitjük meg az

Expediczió

személyzetét is, mely egy külön teremben a kész nyomtatványok csomagolásával és tovaszállitásával foglalkozik és a sokféle folyóiratot, hetilapot stb. felszereli a postai szállitásra. Az expediczió vezetőjének, az expeditornak 12 munkásnő és 10 munkás áll rendelkezésére; a szállitást társzekerek eszközlik.

Rengeteg terjedelmüek és páratlanul állanak hazánkban a Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság intézeti

Papirraktárai.

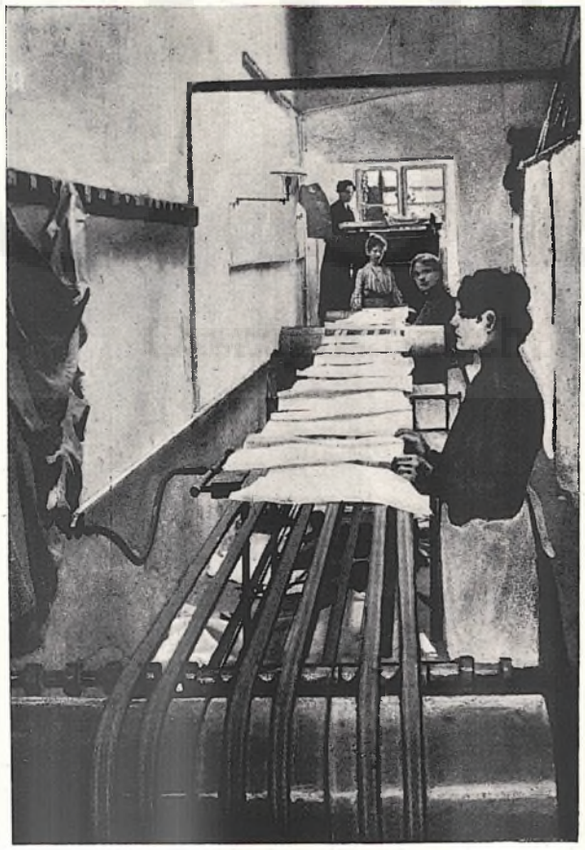

MAGYAR IMRE FÉNYKÉPFÖLVÉTELE. ENYVEZÔ-OSZTÁLY. AZ „UNION“ AUTOTIPIÁJA.

Egészen katakombaszerű földalatti helyiségek szolgálnak e czélra, a melyek oly nagymennyiségű papiros-készletet fogadnak be, a milyent még legelső papirgyári raktáraink sem mutatnak föl; de szüksége is van az intézetnek ily óriási készletre, ha meggondoljuk, hogy a nyomda évenkint közel 100.000 rizsma, tehát 100,000.000 ív papirost dolgozik fel.

A papirraktárak kezelését egy főraktárnok végzi, a ki mellé egy segédraktárnok, két segédmunkásnő és hat segédmunkás van beosztva.

Egész külön, speczialis ágát képezi az intézetnek a

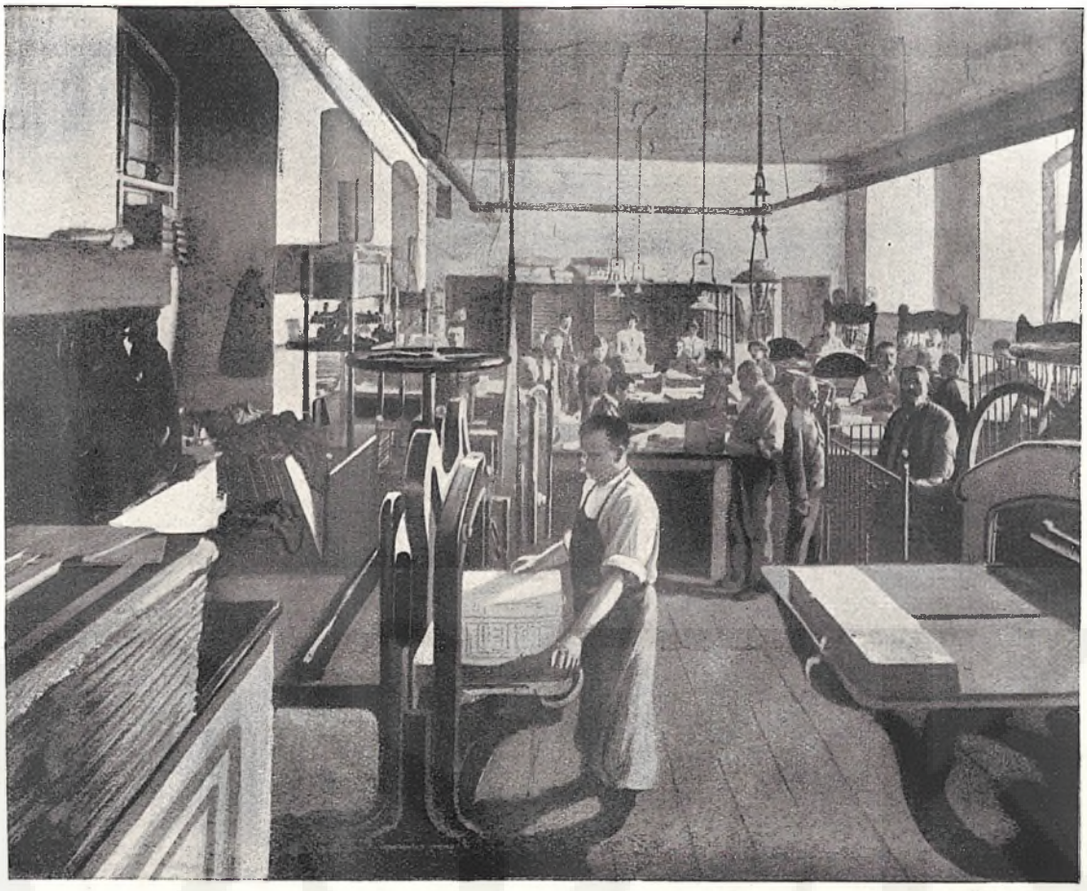

MAGYAR IMRE FÉNYKÉPFÖLVÉTELE. EXPEDICZIÓ. ORMOS GUSZTÁV UTÓDA AUTOTIPIÁJA.

Hangjegymetszés,

a melyet a zenekedvelő és azt sikeresen is művelő intézeti igazgató, *dr. Falk Zsigmond* honositott meg elsőként hazánkban. Azelőtt a hangjegyeket, ép úgy, mint a betüket, különálló tipusokból szedték össze sőt szedik sok helyen ma is (a Pesti könyvnyomda-részvénytársaság ez irányban is teljes felszereléssel bir); de a mig az ezen egyes jelekből és vonalakból összeszedett kottákon a nyomtatásban kisebb-nagyobb hézagocskák, melyek néha szemsértők is, látszanak, addig a hangjegymetszés után előállitott nyomtatványok tökéletes, minden szakadozás nélküli képet mutatnak.

A hangjegymetszés akként történik, hogy egy finoman legyalult és simitott czinklemezre előbb rárajzolják a hangjegyeket, azután pat-

MAGYAR IMRE FÉNYKÉPFŐLVÉTELE. HANGJEGYMETSZŐ-OSZTÁLY. WOTTITZ VILMOS AUTOTIPIÁJA.

ricza segélyével beleverik. Kézi véséssel készülnek a hangjegyek szárvonalai, valamint az ütem- és segitő vonalak is; a szárvonalak végén lévő zászlócskákat szintén patriczákkal verik a lemezbe. Ezután még több apróbb műveleten megy keresztül a lemez, a mig kőre kerül és a litografia segélyével nyomtatványként napvilágot lát.

Az intézet hangjegyosztálya 12 éves fennállása óta csaknem hihetetlenül fejlődött s a mig megalapitásakor szerény kezdetként két hangjegymetszővel dolgozott, ma a művezetőn kivül 18 szakembert foglalkoztat, a kik egy szép világos teremben vannak elhelyezve és nemcsak a főváros és a nagy vidék hangjegyszükségletét szállitja nagy részben, de még külföldi megrendelései is vannak.

A hangjegymetszéssel kapcsolatos a

MAGYAR IMRE FÉNYKÉPFÖLVÉTELE. KŐNYOMDA: RAJZOLÓ- ÉS ÁTNYOMÓ-OSZTÁLY. KÖBLINGER GYULA AUTOTIPIÁJA.

Kőnyomda,

a mely osztályt eredetileg a hangjegymetszés kiegészitő részeként és csak ennek szükségletére állitották föl, de idők folytán annyira fejlődött, hogy jelenleg bármely régi nagy litografiai intézettel megállja a versenyt bármi irányban. Igy a szebbnél-szebb színes hangjegyczímeken kivül hatalmas dolgokat produkál illusztrált falragaszokban, értékpapirok, czímkék és merkantil-munkákban. Berendezése kiterjed mindarra, a mi egy modern kőnyomdához szükségeltetik; egy óriási felületű, és még két, szintén nagy gyorssajtóval rendelkezik, ezek közül egy aluminium-lemezről való nyomásra van berendezve. Ezeken kivül van három kézi sajtó (leginkább átnyomásokhoz), egy réznyomó sajtó (a hangjegy-lemezek átnyomásához), kőcsiszoló és festékőrlő gépek, vonalozó gép,

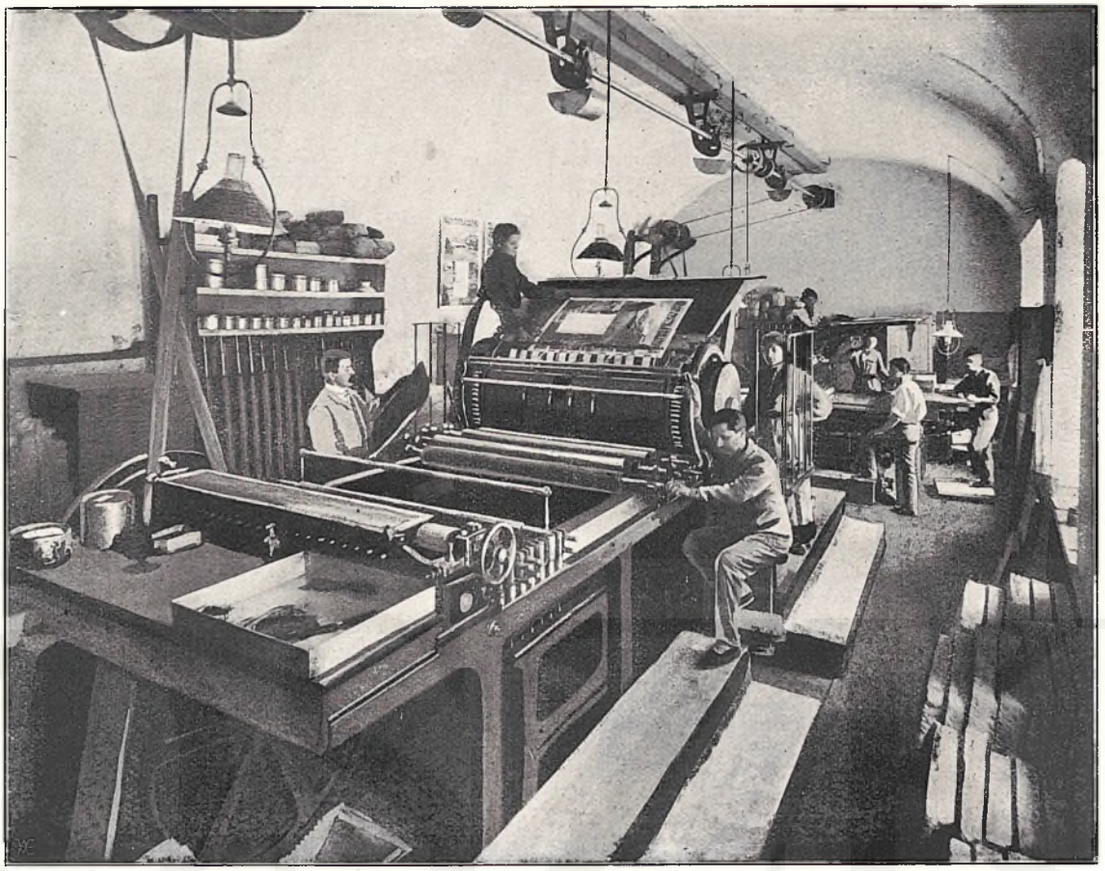

MAGYAR IMRE FÉNYKÉPFÖLVÉTELE.

KŐNYOMDA: GÉPTEREM.

WOTTITZ MANFRÉD AUTOTIPIÁJA.

vonalmetsző gép, mely utóbbi gyémánttal metszi a kövön a vonalakat és egy dombornyomású gép. Az összes gépeket egy Ganz-féle elektromotor hajtja. A kőnyomdában a művezetőn kivül 3 kőíró és rajzoló, 4 átnyomó, 2 gépmester, 2 kőcsiszoló, 5 segédmunkás, 8 segédmunkásnő és 3 tanoncz foglalkozik. A litografiai kőraktár néhány ezer követ számlál, mely magában véve egész vagyont képez.

Szándékosan hagytuk utóljára leirásunkban az

MAGYAR IMRE FÉNYKÉPFÖLVÉTELE. KŐNYOMDA: KŐCSISZOLÓ-OSZTÁLY. WOTTITZ MANFRÉD AUTOTIPIÁJA.

Ország-Világ

szellemi és technikai műhelyeit, mint a melyeket — kiválóan kell hogy érdekelvén t. olvasóinkat — külön helyen óhajtottunk fölemliteni. Az *Ország-Világ szerkesztősége* két helyiségből áll; ezek egyike látható képeink legelsején; itt végzi kettős és sok felelősséggel járó munkáját az egyik szerkesztő, *dr. Falk Zsigmond*, ki egyuttal igazgatója lévén a Pesti könyvnyomda-részvénytársaságnak, ugyancsak ki kell vennie részét a munkából ez irányban is, és sokszor csodálni való, hogy tud egyszerre nyomdaigazgató, meg egy nagy belletrisztikus lap szerkesztője is lenni, a mikor is egyidőben tárgyal munkatársakkal, üzletfelekkel, meg technikai alkalmazottjaival. Minden izgatott munkálkodás közben is ráér azonban az Ország-Világ tulajdonképeni helyiségében ugyancsak

MAGYAR IMRE FÉNYKÉPFÖLVÉTELE

AZ »ORSZÁG-VILÁG« SZERKESZTŐSÉGI SZOBÁJA.

WEINWURM ANTAL AUTOTIPIÁJA.

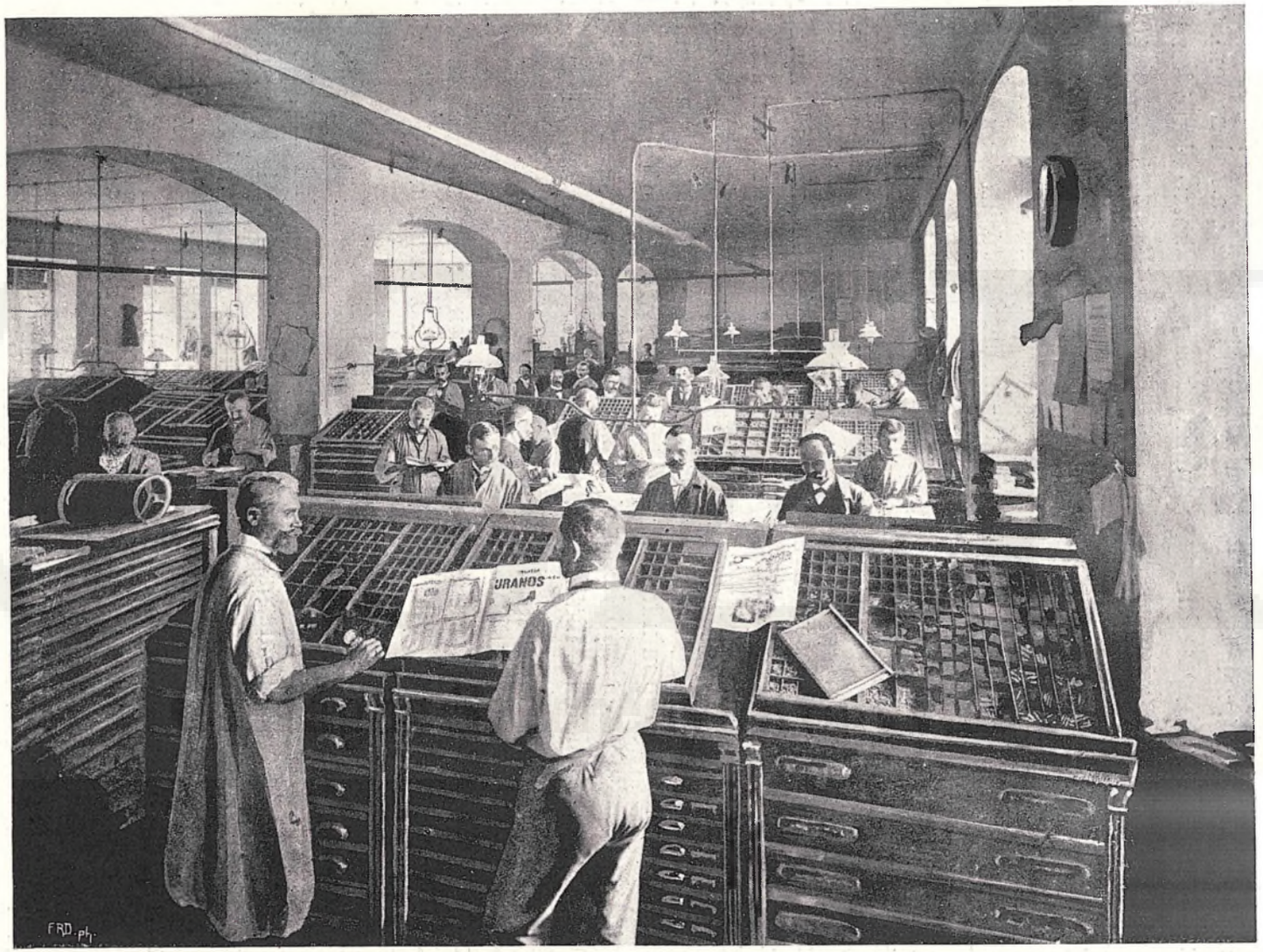

MAGYAR IMRE
FÉNYKÉPFÖLVÉTELE.

AZ »ORSZÁG-VILÁG« SZEDŐTERME.

FREUND JÓNÁS
AUTOTIPIÁJA.

elvégezni sokágazatú teendőit és ellenőrizni a lapvállalat adminisztrácziónális részét. Az Ország-Világ ezen helyisége a hold-utczai főbejárattól balra fekszik s képzelhetőleg igen frekventált helyiség, a hol naponkint száznál is több ember fordul meg: munkatársak, emelkedni akaró kezdő-poéták és irók, előfizetők, hirdetők, rajzolók, fényképészek, fametszők, horganyedzők stb. stb. képében. Itt beszélik meg a szerkesztők: *dr. Váradi Antal* és *dr. Falk Zsigmond* egy-egy új számnak tervezetét, állapitják meg az események irásos meg képes mikénti regisztrálását, intézik a lap adminisztrativ igazgatását és végül menesztik útjára az *Ország-Világ szedőtermébe* a sokszor hatalmasan megfésült, de épp ezért szedésre teljesen kész kéziratokat, a hol a főszedő útján jutnak a fürge szedő-sereg kezei közé; legszorgalmasabbak e helyiségben a szerda reggeltől péntek délig tartó műveletek, a mikor lázas gyorsasággal kell az újabb és legújabb eseményeket szedésbe, képbe önteni; és hányszor megtörténik, hogy a már-már gépbe kerülő szedésformákat fenekestül föl kell forgatni, mert valami szenzáczió történt, a minek közlése nem várhat a következő hétig. Ilyenkor természetesen az éjjelt is nappallá kell tenni, hogy a lap mindennek daczára is pontosan jelenjen meg, mert a mélyen tisztelt előfizető közönség bizonyos órára várja már kedvencz lapját s mindenkinek inkább szabad türelmét próbára tenni, mint az előfizetőét, a mint hogy ezt joga is van megkövetelni.

Mikor aztán péntek délben az utolsó szedésforma is gépbe kerül: szerkesztők, metteur, korrektor nagyot lélekzenek; de erre sincs sok idejük, mert újra kezdődik a gond a következő szám minél kifogástalanabb összeállitása körül.

A nyomás utáni teendők az adminisztrácziót illetik; itt sürgölődik a gyorskezű leánysereg, hogy az ezernyi lappéldányra minden előfizetőnek rákerüljön a czímszalagja és pontos időre kézbesitve is legyen. Az est már éjszakába megy át, midőn az utolsó kocsi is kigördül és viszi a legújabb keletű Ország-Világot a vasuti pályaházakhoz, hogy innét a szélrózsa minden irányába röpitsék a különféle vonatok.

* * *

Ime rövid vázlatban hazánknak egy virágzó, hatalmas ipartelepe, mely kulturális missziót is teljesit, a mennyiben 35 évi fennállása óta sokszor áldozott és áldoz most is ezreket meg ezreket, hogy irodalmi,

tudományos munkák kiadását elősegitse, törekvő kezdő iróknak módot nyujtson a fejlődésre; és önköltségen, sokszor veszteséggel adjon ki oly hasznos munkákat, melyeknek terjesztésére más czég alig vállalkoznék.

A mint alapitásánál magasabb állami, nemzeti és iparfejlesztési czélzatok lebegtek a nemes alapitók szemei előtt, úgy fejlődött, vert gyökeret erős, czéltudatos kezek vezetésével és lett azzá, a mi ma is: hazánk egyik legegészségesebb alapon álló és egyik legnagyobb nyomdai iparvállalata.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

XXIV. évfolyam. Budapest, 1903. október 25. 43. szám.

ORSZÁG VILÁG

KÉPES HETILAP.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Hold-utcza 7.
Kiadja az Országos Irodalmi Részvénytársaság.

SZERKESZTIK
DR. VÁRADI ANTAL † DR. FALK ZSIGMOND

ELŐFIZETÉSI ÁRA: Egész évre 16 korona, félévre 8 korona, negyedévre 4 korona. Egyes szám ára 40 fillér.
DISZPÉLDÁNY előfizetési ára egész évre 50 korona.

LOVAG FALK ZSIGMOND
MAGYAR KIRÁLYI UDVARI TANÁCSOS.

Lovag Falk Zsigmond emlékkönyvébe.

A műhelyben, hol száz meg száz kezet
Születni vágyó gondolat vezet,
S hol milliónyi barnás-szürke ólom
Sorakozik ember-gondolta módon:
Elnézem hosszan, mint nő sorra sor
És a sorokban eszmék lángja forr.
Egy-egy betű — mi az? Törékeny, semmi.
De társával ha testvérré tud lenni
S egy közös eszme harczosának áll:
Belőle nagy elmék tolmácsa vál...
Így életednek egy-egy munkás napja
Egyes betű. Látszólag túlhaladja
Más, csillogóbb. De nézd, ha hó vagy év lesz:
Imádság az a munka istenéhez;
Egy nekünk szóló evangeliom,
Az élet sivatagján tiszta nyom,
A mely vezet a borostyán felé!
Te homlokod e füzért viselé
Még akkor, hogy mi gyermekek valánk.
Mi lelkünk szikra volt — tiéd a láng.
Mi sejtettünk — te tudtál és dolgoztál.
A munka volt előtted az az oltár,
A melyre lelked áldozatját tetted,
S egy ország áldja, jutalmazza tetted!
S bár nagy nevet viseltél: mégis annak
Te általad új fénysugári vannak!
És emlegetni fogják e nevet,
Mint sárkányölő régi hősöket,
Mert szembeszálltál előítélettel,
Nem szóval győztél: félszázados tettel.
S mikor más fáradt és pihenni tér:
A tisztes aggban buzgó életér
Alkotni nem szün. Vezérlő szeme
Fényedben csillog, munka istene!

Bámulva, szeretettel nézünk fel rád,
Kisinyek buzdítója, nagyok éke!
Nevét, idő, ne érintsd, s tőlünk vedd át
Például éltét, jövő messzesége.
Mert hogyha szétoszlhatnád lelked kincsét
E szép hazában: gazdag lenne minden!
Fényes pályádat példának tekintsék
S kövessük lelkesülten — tetteinkben!

VÁRADI ANTAL.

AZ E FÜZETBEN LÁTHATÓ

ILLUSZTRÁCZIÓK FÉNYKÉPÉSZETI FÖLVÉTELE

MAGYAR IMRE
FŐVÁROSI FÉNYKÉPÉSZ MUNKÁJA.

A FÉNYKÉPFÖLVÉTEL UTÁNI AUTOTIPIÁKAT

FREUND JÓNÁS
HERBST SAMU
KLÖSZ GYÖRGY
KOBLINGER GYULA
KURZ LIPÓT ÉS TÁRSA
ORMOS GUSZTÁV UTÓDA
UNION
WEINWURM ANTAL
WOTTITZ MANFRÉD
WOTTITZ VILMOS
FOTOCZINKOGRÁFIAI MŰINTÉZETEI KÉSZITETTÉK.

A BETÜK

AZ ELSŐ MAGYAR BETÜÖNTÖDE-RÉSZVÉNYTÁRSASÁG ÉS
SCHELTER ÉS GIESECKE
LIPOSEI BETÜÖNTÖDE, RÉZLÉNIA- ÉS NYOMDAI GÉPGYÁR UJDONSÁGAI.

A FESTÉK

KURZWEIL JÁNOS ÉS
MÜLLER TESTVÉREK HAZAI FESTÉKGYÁRI CZÉGEKTŐL VALÓ.

A PAPIROS

A PÉTERFALVI PAPIRGYÁR TERMÉKE.

A KÖNYVKÖTŐ-MUNKA

AZ INTÉZETI KÖNYVKÖTÉSZETET, RÉSZBEN PEDIG
GOTTERMAYER NÁNDOR KÖNYVKÖTÉSZETÉT DICSÉRI.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

PESTI KÖNYVNYOMDA RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG

1868 - 1903